

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande
Minister

Annette Holmberg-Jansson

Föredragande
Specialsakkunnig

Tove Nylund

Justerat
Omedelbart

Nr 85

Lagstiftningspromemoria gällande ändring av
landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd.

ÅLR 2021/10033

120 S2 Utdrag

Landskapsregeringen beslöt överföra lagstiftningspromemoria, **bilaga S221E38**, till lagberedningen för lagstiftningsåtgärder.

Lag-PM gällande ändring av landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd

1. Bakgrund

1.1. Den familjepolitiska reformen

1.1.1. Sjukförsäkringslagen och föreslagna ändringar

1.1.2. Europaparlamentets och rådets direktiv om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhängigvårdare

1.2 Ett förtydligande om ändringssökande

2. Behörighetsfördelningen

2.1. Landskapslag om hemvårdsstöd

3. Nulägesbeskrivning

4. Bedömning av de föreslagna förändringarna

5. Konsekvensbedömningar

5.1. Konsekvenser för barn och familjer

5.2. Ekonomiska konsekvenser

5.3. Konsekvenser för myndigheter

6. Detaljmotivering

6.1. Ändringar i sjukförsäkringslagen

6.2. Ändringar i landskapslag om hemvårdsstöd

7. Ikraftträdande

1. Bakgrund

1.1. Den familjepolitiska reformen

I enlighet med Finlands regeringsprogram Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle¹ och därtill hörande handlingsplan, genomförs en ambitiös familjeledighetsreform som stöder familjernas välfärd. Reformen ska främja en jämnare fördelning av vårdansvaret och föräldraledigheterna. Målet är också att jämlikt bemötande av olika familjeformer och att systemet med föräldraledighet ska bli mer flexibelt med hänsyn till olika familjers behov. De lagstiftningsändringar som föreslås att göras i samband med reformen syftar även till mer generella förändringar och attityder till könsroller och arbetsfördelningen mellan könen i samhället och därför har man gått in för att lägga om föräldradagpenning- och föräldraledighetssystemet i sin helhet. Regeringens proposition (129/2021)² till riksdagen med förslag till ändring av sjukförsäkringslagen, arbetsavtalslagen och lagen om småbarnspedagogik samt till vissa lagar som har samband med den, omfattar förslag på lagändringar i sammanlagt 30 lagar. Denna lagstiftningspromemoria utgår från de föreslagna ändringarna i sjukförsäkringslagen, som föranleder behov av ändringar i landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd.

1.1.1. Sjukförsäkringslagen och föreslagna ändringar

I propositionen föreslås att systemet för föräldradagpenningar enligt sjukförsäkringslagen (FFS 1224/2004) ändras. De tidigare begreppen moderskaps- och faderskapspenning ersätts med begreppet föräldradagpenning. Under graviditeten kan graviditetspenning och särskild graviditetspenning betalas ut. Det totala antalet inkomstbaserade dagpenningsdagar föreslås öka från nuvarande 317 dagar till 360 dagar, vilket består av graviditetspenningsdagar (40 dagar) och föräldrapenningdagar (320 dagar). Antalet föräldradagpenningdagar som står till förfogande per barn är lika stort oberoende av föräldrarnas kön och om barnet är biologiskt eller adopterat. Om barnet har två föräldrar har vardera förälder rätt till 160 dagars föräldrapenning. Det går att överlåta 63 av de tilldelade 160 dagarna till den andra föräldern och en ensamstående förälder har rätt till 320 dagar. Föräldrapenning betalas för vardagar och som vardag räknas måndag till lördag med undantag för söckenhelger³, dvs helgdag som infaller på annan dag än söndag.

Förutom att antalet föräldrapenningdagar föreslås öka, föreslås det en förhöjd föräldrapenningsnivå för de första 16 vardagarna. Med detta antas andelen pappor som tar ut sina föräldrapenningdagar öka. Det ska vara möjligt att ta ut föräldrapenningdagar t o m att barnet fyllt 2 år, idag tar föräldraledigheten slut då barnet är c 9 månader. De 54 dagar som faderskapsledigheten utgörs av i nuläget, har kunnat förläggas till perioden efter moderskaps- och föräldraledigheten, och kunnat tas ut innan barnet är 2 år.

¹ Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle. Statsrådets publikationer 2019:28

² RP 129/2021 rd

³ <http://www.kela.fi/web/sv/foraldradagpenning-belopp>

Nämnas kan att papporna till barn som föddes 2018 i medeltal tog ut 35 dagar av sin kvot på 54 vardagar, dvs 65% av pappaledighetens lagstadgade maximala längd. Papporna på Åland tog ut de längsta ledigheterna (i medeltal 43 dagar) medan papporna i Päijänne-Tavastland tog ut de kortaste (i medeltal 31 dagar).⁴ Det är Folkpensionsanstalten som handlägger föräldraledigheterna i enlighet med sjukförsäkringslagen.

De föreslagna ändringarna inverkar även på andra lagar i riket såsom lagen (FFS 1128/1996) om stöd för hemvård och privat vård av barn samt lag (FFS 540/2018) om småbarnspedagogik. På Åland motsvaras dessa av landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd och landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola.

I arbetsavtalslagens (FFS 55/2001) bestämmelser om familjeledighet införs ändringar som förutsätts av sjukförsäkringslagens bestämmelser om föräldradagpenning.⁵

1.1.2. Europaparlamentets och rådets direktiv om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1158 av den 20 juni 2019 om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare ska införlivas i nationell rätt senast den 2.8.2022. Direktivet bygger på de rättigheter som föreskrivs i det upphävda föräldraledighetsdirektivet 2010/18/EU och ska tillämpas på alla arbetstagare som har ett anställningsavtal eller anställningsförhållande.

Medlemsstaterna får införa eller behålla bestämmelser som är förmånligare för arbetstagare.

Syftet med direktivet är att främja jämställdheten mellan män och kvinnor i arbetslivet och göra det lättare att förena arbete och familjeliv. Direktivet omfattar bestämmelser om arbetstagares rätt till ledighet för vård av anhörig, det är fråga om nya bestämmelser på EU-nivå. Detta innebär en rättighet för en arbetstagare att ta ut 5 dagars obetald ledighet per år för vård av anhörig. Genom RP 129/2021 rd föreslås en ny paragraf *Ledighet för vård av anhörig* i arbetsavtalslagen (FFS 55/2001) med bestämmelser om arbetstagares rätt till ledighet för vård av anhörig, därigenom genomförs artikel 6 i direktivet om balans mellan arbete och privatliv.

1.2. Ett förtydligande om ändringssökande

28 § *Ändringssökande* i landskapslagen om hemvårdsstöd har väckt frågor i kommunerna på grund av ett visst tolkningsutrymme. Eftersom paragrafen hänvisar till kommunallag (1997:73) för landskapet Åland vad gäller kommunala beslut om beviljande av hemvårdsstöd, kan det uppfattas som att dessa beslut ska vara offentliga för alla kommuninvånare.

Genom att i stället införa de processuella bestämmelserna för förvaltningsbesvär skulle denna otydlighet kunna korrigeras. Alternativt skriver man in i nuvarande paragrafen att beslut som kommunen fattat om beviljande av hemvårdsstöd inte är offentliga handlingar.

Ett förtydligande skulle vara viktigt med tanke på både tjänstetillhandahållare och socialvårdens klienter. För tjänstetillhandahållarnas del skulle ett förtydligande skapa säkerhet om det gällande rättsläget och för klienternas del ett stärkt integritetsskydd.

⁴ https://www.kela.fi/web/sv/aktuellt-pressmeddelanden/-/asset_publisher/rpcHiA2YWmj1/content/papporna-anvande-i-medeltal-35-dagar-av-faderskapsledigheten-pa-54-dagar, 12.11.2021

⁵ RP 129/2021 rd s 1

2. Behörighetsfördelningen

Enligt 27 § 11 punkten i självstyrelselag (ÅFS 1991:71) för Åland har riket lagstiftningsbehörighet vad gäller försäkringsavtal. Syftet med föräldradagpenningar är att ersätta inkomstbortfall eller garantera grundskydd för föräldrar som är borta från förvärsarbetet på grund av graviditet, förlösning eller vård av barn. Bestämmelserna om föräldradagpenning finns i sjukförsäkringslagen (FFS 1224/2004). Det är Folkpensionsanstalten som handhar administrationen och utbetalningen av föräldradagpenningar. Ändringarna i sjukförsäkringslagen föranleder ett ändringsbehov i landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd. Enligt 18 § 13 punkten i självstyrelselagen, omfattar landskapets lagstiftningsbehörighet socialvård vilket bl a omfattar hemvårdsstöd.

Bestämmelserna om ändringssökande är ett rättsområde som är att hänföra till rikets lagstiftningsbehörighet. Bestämmelsen i 28 § i landskapslag om hemvårdsstöd har således utformats i överensstämmelse med 25 § i självstyrelselagen, enligt vilken beslut av kommunala myndigheter ska överklagas hos Ålands förvaltningsdomstol, om inte beslutet enligt rikslag ska överklagas hos någon annan myndighet. Bestämmelserna om kommunalbesvär följer rikets kommunallag i och med att det är rikets behörighet. Man kan lagstiftningsvägen pröva möjligheten att ändra besvärreglerna i landskapslag om hemvårdsstöd, eftersom en sådan ändring skulle var förenlig med 25 § i självstyrelselagen.

2.1. Landskapslag om hemvårdsstöd

Hemvårdsstöd är ett ekonomiskt stöd till vårdnadshavare som inte utnyttjar sådan kommunal eller privat samhällsstödd barnomsorg med undantag för lekverksamhet som avses i landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola. Hemvårdsstöd är en skattepliktig och pensionsgrundande inkomst. Landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd innehåller bestämmelser till exempel om när hemvårdsstöd kan beviljas och de olika formerna av hemvårdsstöd. Enligt lagens 2 § är syftet med lagen att med barnets bästa som utgångspunkt ge vårdnadshavarna valfrihet i fråga om vården av barnet och goda förutsättningar att förena föräldraskap och yrkesarbete samt att främja jämställdheten i samhället.⁶ Landskapslag om hemvårdsstöd ersatte den tidigare landskapslag (1985:50) om stöd för vård av barn i hemmet, och trädde ikraft 1.1.2016. Ur LF 22/2014-2015⁷ framgår att syftet med de förändrade bestämmelserna var att skapa ett mer jämställt och flexibelt stöd som var anpassat till dagens arbetsmarknad och till olika familjers behov, som främjar valfrihet och som har ett tydligt barnperspektiv. Avsikten var även att fler pappor skulle stanna hemma en tid för vården av sina barn samt att stödet skulle vara ett faktiskt alternativ även för hushåll med små inkomster och för vårdnadshavare som inte lever i samma hushåll.

Det finns olika former och möjliga tillägg inom hemvårdsstödet⁸ såsom grundläggande hemvårdsstöd (8 §), utökat hemvårdsstöd (9 §), hemvårdsstöd för flerlingsfamiljer (10 §), syskontillägg till hemvårdsstödet (11 §), inkomstbaserad tilläggsdel (12 §), hemvårdsstöd för syskon (13 §), partiellt hemvårdsstöd (14 §) samt hemvårdsstöd för adoptivföräldrar (15 §). Hemvårdsstöd betalas inte för barn som mer än tre

⁶ Landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd

⁷ <https://www.lagtinget.ax/dokument/lagforslag-222014-2015-10196>

⁸ Landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd

månader är i kontinuerlig vård dygnet runt som ordnas av kommunen. För barn som omhändertagits i enlighet med barnskyddslagstiftningen och vars vård och fostran ordnats utom hemmet övergår rätten till hemvårdsstödet till den som faktiskt vårdar och fostrar barnet (16 §).

Genom landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd infördes ett utökat hemvårdsstöd (700 euro per månad) som kan beviljas under sammanlagt 8 månader (om det finns två vårdnadshavare så kan vardera erhålla utökat hemvårdsstöd under 4 månader) då vårdnadshavare själv vårdar sitt barn, inte förvärvsarbetar och inte utnyttjar barnomsorg för vården av sitt barn.

Enligt lag (FFS 1128/1996) om stöd för hemvård och privat vård är hemvårdsstödet i Finland uppdelat i stöd för hemvård av barn och stöd för privat vård av barn. I stöd för hemvård av barn ingår vårdpenning och vårdtillägg, dessutom kan hemkommunen betala kommuntillägg och FPA justerar årligen hemvårdsstödet med index. Som exempel kan nämnas att vårdpenningen för ett barn under 3 år är 342 euro/månad, medan det grundläggande hemvårdsstödet på Åland är 500 euro/månad. Vad gäller stöd för privat vård av barn kan det beviljas om barnet vårdas av en person som föräldern anställt eller av en privat dagvårdsproducent. Bland annat på grund av ovannämnda olikheter är det svårt att rakt av jämföra det åländska hemvårdsstödet med det finländska. För beviljande av stöd för hemvård och stöd för vård av privat vård i Finland, förutsätts att barnet inte har en plats inom den kommunala småbarnspedagogiken.⁹

Vad gäller rätten till hemvårdsstöd regleras den i landskapslagens 7 § *Avslutad föräldradagpenningperiod*; rätten till hemvårdsstöd börjar då föräldradagpenningperioden enligt 9 kap. 10 § i sjukförsäkringslagen avslutats för det aktuella barnet.

Även rätten till kommunal barnomsorg i enlighet med landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola är idag baserad på att föräldrapenningperioden har upphört. De föreslagna förändringarna i RP 129/2021 rd föranleder även ändringar i landskapslag om barnomsorg och grundskola, och ett lagPM angående detta tas samtidigt fram av utbildnings- och kulturavdelningen vid Ålands landskapsregering.

3. Nulägesbeskrivning

På Åland hanteras hemvårdsstödet fortsättningsvis av kommunerna medan det i Finland är FPA som i enlighet med lag om stöd för hemvård och privat vård av barn handlägger hemvårdsstödet. FPA betalar ut kommuntillägg i samband med hemvårdsstöd bara om FPA och kommunen har kommit överens om detta¹⁰.

Genom ikraftträdande av landskapslagen om hemvårdsstöd 1.1.2016 höjdes bl a alla hemvårdsstödsbelopp och -tillägg. Det finns vissa skillnader mellan de åländska kommunerna, t ex i Lemland kan hemvårdsstöd även beviljas då det gäller barn upp till 4 år.¹¹

I samband med bildandet av Kommunernas socialtjänst (KST) och omorganiseringen av socialvården på Åland, fr o m 1.1.2021, blev hemvårdsstödet ensamt kvar som en familjeförmån inom socialvården som hanteras av enskild kommun.¹² Även äldreomsorgen blev kvar inom primärkommunernas socialvård. Samtidigt överfördes barnomsorgen genom landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola till

⁹ <https://kela.fi/web/sv/stod-for-hemvard>

¹⁰ <https://www.kela.fi/web/sv/hemvarvsstod-belopp-och-utbetalning>

¹¹ <https://www.lemland.ax/barn-utbildning/hemvarvsstod> och Ålandstidningen 24.11.2021

¹² Klarläggande av gränsdragningar KST – primärkommun, bilaga 2 S220E07, Ålands landskapsregering

utbildningsväsendet, efter att fram till 1.1.2021 varit en del av den kommunala socialvården.

Vad gäller mottagare av hemvårdsstöd på Åland är könsfördelningen inte jämn, år 2020 var ca 85% av mottagarna kvinnor och ca 15 % av mottagarna män. Utvecklingen vad gäller såväl antal mottagare samt kön på mottagarna framgår av nedanstående tabell; den nya landskapslagen trädde ikraft 1.1.2016.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totalt	786	838	893	892	897	865
kvinnor	723	734	797	773	750	739
män	63	104	96	119	147	126

Tabell 1: Mottagare av hemvårdsstöd på Åland 2015-2020¹³

Nationellt minskar uttaget av hemvårdsstöd, från 2018 till 2019 minskade nyttjandet med 6,4%¹⁴. På Åland minskade antalet mottagare från 2019 till 2020 med 32 personer, vilket innebär en minskning på 3,57%. I Mariehamns stads bokslut för 2020¹⁵ konstateras trenden vad gäller minskat nyttjande av hemvårdsstödet, utfallet blev ca 180 000 euro lägre än budgeterat.

I den utvärdering av hemvårdsstödet¹⁶ som gjordes 2019 kunde konstateras att sedan den nya landskapslagen om hemvårdsstöd trädde ikraft, 1.1.2016, hade antalet mottagare av hemvårdsstöd ökat, andelen män som mottagare ökat och även kommunernas kostnader för hemvårdsstödet ökat. Kostnadsökningen var en i förarbetet¹⁷ förutsedd konsekvens då alla hemvårdsstödsbelopp och tillägg höjdes med ca 28%, vilket även beaktats i landskapsandelarna för socialvård. Kostnaden för en småbarnplats inom barnomsorgen uppskattades år 2015 till ca 16.000 euro/år. I nuläget får barnomsorgsavgiften för heltidsomsorg vara högst 240 euro per barn och månad (per år utgör maximiavgiften således 2880 euro).

För att utvärdera den nya landskapslagen om hemvårdsstöd skickades i maj 2019 en enkät till samtliga mottagare av hemvårdsstöd och 133 mottagare av 510 möjliga svarade på enkäten. Enkäten innehöll frågor om familjernas socioekonomiska förhållanden såsom inkomst, familjestorlek och utbildningsnivå, men även frågor gällande fördelning av hemarbetet under perioder av hemvårdsstöd samt frågor om åsikter om barnomsorg och om nivån på hemvårdsstödet. Som en del av utvärderingen riktades även några frågor till de åländska kommunerna angående hemvårdsstödet. Åsikter som framfördes omfattade bl a komplexiteten i systemet med de olika delarna av hemvårdsstödet vilket innebär att det i vissa mindre kommuner var svårt att få rutin på handläggningen.

4. Bedömning av de föreslagna förändringarna

¹³ ÅSUB statistik, socialväsendet 11.5.2021

¹⁴ RP 129/2021 rd s 20

¹⁵ Bokslut Mariehamn 2020

¹⁶ Om hemvårdsstödet på Åland, en sammanfattning okt 2019

<https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr27-2019-enskild-s2.pdf>

¹⁷ LF 22/2014-2015

Fr o m 1.8.2022 kommer den omfattande familjepolitiska reformen att träda i kraft i Finland och därmed uppfyller den nationella lagstiftningen även Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1158 om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhängvårdare. Emedan socialförsäkring i enlighet med självstyrelselag (1991:71) för Åland är riksbehörighet, kommer ändringarna i sjukförsäkringslagen att träda ikraft 1.8.2022 även här. Följdändringarna i bl a landskapslag om hemvårdsstöd innebär möjlighet till mer flexibelt uttag av hemvårdsstödet än hittills, då rätten till hemvårdsstöd inte längre ska vara bunden till avslutad föräldrapenningsperiod. Rätten föreslås uppstå då 160 dagar av föräldrapenningsperioden nyttjats, dvs då barnet ifråga är c 6 månader gammalt. Avsikten är att stödja de flexibla arrangemang som föreslås då det gäller föräldrapenningsystemet,¹⁸ då perioden av föräldrapenning inte nödvändigtvis längre utgör en sammanhängande period utan kan tas ut flexibelt tills barnet fyller 2 år.

Det är föräldrarna som vid anhållan om hemvårdsstöd lämnar in intyg till kommunen över avslutad föräldrapenningsperiod från Folkpensionsanstalten.

5. Konsekvensbedömningar

5.1. Konsekvenser för barn och familjer

Det föreslagna mer flexibla föräldrapenningsystemet har som övergripande syfte att främja en jämnare fördelning av vårdansvaret och föräldraledigheterna. Systemet ska också bli mer flexibelt med hänsyn till de olika behov som familjer kan ha vad gäller nyttjande av föräldrapenningsdagar, barnomsorg och hemvårdsstöd. I och med reformen får föräldrarna möjlighet att vårda sitt barn hemma längre än i nuläget. Möjligheten att vårda barnet med hjälp av hemvårdsstöd tills barnet fyller 3 år kvarstår. Olika familjeformer ska försättas i jämlik ställning och antalet föräldrapenningsdagar föreslås vara lika oberoende av föräldrarnas kön och oberoende om barnet fötts i en familj eller adopterats. Boendeföräldrar och föräldrar som inte bor med sitt barn har lika rätt att få föräldrapenning då de vårdar barnet. Möjligheten att överlåta en del av föräldrapenningsdagarna till den andra föräldern ökar flexibiliteten, medan de dagar som inte kan överlåtas understryker den enskilda föräldrarnas lika ansvar. Konsekvenserna av att familjeledigheterna delas jämnare bedöms vara positivt även för relationen mellan föräldrarna.¹⁹

5.2. Ekonomiska konsekvenser

På nationell nivå förväntas de föreslagna ändringarna öka de till papporna utbetalda föräldrapenningarna med sammanlagt 90 miljoner euro, både p g a att föräldrapenningen höjs och för att pappornas föräldrapenningsdagar blir fler. I gengäld väntas kostnaderna för de till mammorna utbetalda dagpenningarna sjunka med 17 miljoner euro.²⁰

Då antalet inkomstbaserade föräldrapenningsdagar utökas kan det i sin tur komma att minska nyttjandet av hemvårdsstödet. Nationellt uppskattas detta minska kommunernas kostnader för hemvårdsstöd med 10 miljoner euro. Målet att få papporna att ta ut längre familjeledigheter kan å andra sidan påverka skatteintäkterna då mäns löner på ett övergripande plan är högre än kvinnors. De ekonomiska konsekvenserna är svåra att bedöma då fördelningen och uttaget av föräldrapenning även påverkas av sysselsättningsläget, allmänna attityder i samhället, tillgång till barnomsorg, familjernas ekonomiska

¹⁸ RP 129/2021 rd, s 63

¹⁹ RP 129/2021 rd s 85 ff

²⁰ RP 129/2021 rd s 65

situation och familjens högst privata preferenser vad gäller fördelningen av både familjeledigheterna och därtill hörande vård och omsorg av barnen.

Ett minskat nyttjande av hemvårdsstöd med en potentiell inbesparing för kommunerna på 10 miljoner euro på riksnivå skulle för Ålands del (0,54% av befolkningen) innebära 54.000 euro per år. År 2019 var de sammanlagda kostnaderna för hemvårdsstöd 2 863 000 euro på Åland. Motsvarande kostnad för barnomsorg²¹ var 28 757 000, dock måste även beaktas att barnens åldersfördelning skiljer sig. En småbarnsplats inom barnomsorgen uppskattades år 2015 kosta 16 000 euro²² Den offentliga finansieringen av barnomsorg bedöms vara avsevärd, år 2010 bekostade dagvårdsavgifterna 16% av dagvården. Vad gäller beloppet av hemvårdsstöd (grundläggande hemvårdsstöd utgör 500 euro/månad) är det ofta lägre än den inkomstbaserade föräldradagpenningen. Idag är minimibeloppet för föräldradagpenningen 29,05 euro/dag.

Enligt 13 § i landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd, *Hemvårdsstöd för syskon* har en vårdnadshavare som lyfter föräldradagpenning med stöd av sjukförsäkringslagen och som utöver det eller de barn som ger rätt till denna dagpenning, vårdar minst ett eget barn (syskon), rätt till hemvårdsstöd för syskon (100 euro/månad) under föräldrapenningsperioden. Emedan antalet föräldrapenningsdagar utökas kan det innebära en viss ökning av hemvårdsstöd för syskon.

5.3. Konsekvenser för myndigheter

Handläggningen av hemvårdsstöd sker fortsättningsvis i de åländska kommunerna medan det i riket är Folkpensionsanstalten som handhar uppgifterna enligt lag (FFS 1128/1996) om stöd för hemvård och privat vård av barn. Ikraftträdande och genomförande av de föreslagna ändringarna ökar Folkpensionsanstaltens arbete.²³

I samband med utvärderingen av hemvårdsstödet²⁴ riktades även frågor till kommunerna och då framfördes bl a åsikter om att hemvårdsstödet med sina olika delar var svåra att överblicka, att förvaltningarna ägnar avsevärd tid att informera de som ansöker om hemvårdsstöd samt att det i mindre kommunerna kan det vara svårt att få rutin på handläggandet då det finns många olika kombinationer och varianter i hemvårdsstödet. Genom landskapslag (2020/63) om ändring av landskapslag om hemvårdsstöd tillfogades en ny bestämmelse angående rätten för kommunen att få uppgifter ur inkomstregistret.

Handläggarna av hemvårdsstöd begär av föräldrarna in Folkpensionsanstaltens beslut över när föräldradagpenningensperioden avslutas. Ansökan om hemvårdsstöd kan göras genom elektronisk ansökan eller via blankett som kan fyllas i på nätet. Från kommunerna skickas även uppgifter till KEVA (tidigare Kommunernas pensionsförsäkring)²⁵ gällande utbetalda summor och antal dagar för mottagare av hemvårdsstöd.

I enlighet med landskapslag om hemvårdsstöd *18 § Stöd tid*, betalas hemvårdsstödet fr o m den första dagen efter att vårdnadshavarens rätt till stöd uppkommit. Hemvårdsstöd kan betalas retroaktivt högst sex månader före ansökan anhängiggjorts hos kommunen. Hemvårdsstöd betalas för barn under 3 år

²¹ Statistisk årsbok 2021, ÅSUB

²² LF 22/2014-2015

²³ RP 129/2021 rd s 80

²⁴ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr27-2019-enskild-s2.pdf>

²⁵ Samtal 1.11.2021 med handläggare av hemvårdsstöd

(partiellt hemvårdsstöd kan beviljas under ett skolbarns första och andra år i enlighet med 14 §) och hemvårdsstöd beviljas inte för en kortare tid än en månad.

Att hemvårdsstöd skall kunna beviljas då barnet är c 6 månader gammalt (efter 160 dagar av rätt till föräldradagpenning) och inte c 9 månader som i nuläget, torde inte påverka arbetsbördan för handläggarna av hemvårdsstödet.

6. Detaljmotiveringar

6.1. Ändringar i sjukförsäkringslagen

De omfattande förändringarna i sjukförsäkringslagen omfattar bl a *kapitel 9 Föräldradagpenningar*, som föreslås ändra nästan helt och hållet. Ändringarna berör såväl förutsättningar att få föräldradagpenning som nya definitioner av begrepp och ändringarna föranleder också behov av ändringar i t ex landskapslag om hemvårdsstöd.

Vad gäller 4 § *Definitioner* i sjukförsäkringslagen 1 kap. (och tidigare begrepp som t ex moderskaps- och faderskapspenning) används begreppet föräldradagpenning, och omfattar a) särskild graviditetspenning b) graviditetspenning och c) föräldrapenning.

I enlighet med förslaget till sjukförsäkringslagens 5 § *Rätt till föräldrapenning*, har en sådan förälder som är vårdnadshavare rätt till föräldrapenning²⁶. Med vårdnadshavare avses en vårdnadshavare enligt lagen (FFS 361/1983) och vårdnad och umgängesrätt. När föräldrarna tillsammans är vårdnadshavare svarar de gemensamt för uppgifter som hänför sig till vårdnaden om barnet och fattar tillsammans beslut; det är motiverat att föräldrar som är barnets vårdnadshavare har rätt till föräldrapenning. Paragrafen innehåller även bestämmelser om då en försäkrad erkänt sitt föräldraskap enligt moderskaps- eller faderskapslagen och även bestämmelser om rätten till föräldrapenning för en adoptionssökande och adoptivförälder.

6 § *Antalet föräldrapenningsdagar* slår fast att det är möjligt att få föräldradagpenning utbetalad för 320 vardagar per barn. Föräldrapenning betalas för ytterligare 84 vardagar per barn om fler än ett barn föds eller adopteras på samma gång. Enligt paragrafen ska vardera föräldern ha rätt att utnyttja hälften av antalet föräldradagpenningsdagar, dvs 160 av 320. Om barnet har två föräldrar som är berättigade till föräldrapenning, ska den ena föräldern inte kunna använda samtliga föräldradagpenningsdagar.

I enlighet med 7 § *Överlåtelse av föräldrapenningsdagar* kan den förälder som är berättigad till föräldradagpenning, överföra sammanlagt 63 dagar från sin kvot på 160 dagar. Minst 97 föräldradagpenningsdagar ska alltså bli kvar för föräldern att använda själv. Överlåtelse av föräldrapenningsdagar ska meddelas Folkpensionsanstalten.

I enlighet med 8 § *Användning av föräldrapenningsdagar*, kan föräldrapenningsdagar flexibelt börja användas från önskad tidpunkt tidigast vid utgången av graviditetspenningsperioden eller från barnets födelse, och föräldrapenning kan betalas tills barnet fyller 2 år. Föräldrapenningsdagar ska kunna användas vid önskade tidpunkter och perioder tills barnet fyller 2 år.

²⁶ RP 129/2021 rd s 125 ff

Det föreslås en utökad flexibilitet vad gäller uttaget av föräldrapenning som inte längre behöver tas ut i en sammanhängande period, utan kan delas upp på flera perioder. I enlighet med arbetsavtalslagen (FFS 55/2001) föreslås arbetstagaren ha rätt att ta ut föräldraledighet i högst fyra perioder, som var och en ska omfatta minst 12 vardagar. I nuläget är dessa perioder två till antalet.

6.2. Ändringar i landskapslag om hemvårdsstöd

Det föreslås inte längre finnas någon sammanhängande och avslutad föräldrapenningsperiod som ett villkor för rätt till hemvårdsstöd och därmed föreligger ändringsbehov av landskapslag om hemvårdsstöd.

Nedan följer de paragrafer (7 §, 15 §) där det föreligger ett behov av ändring och annan paragraf (13 §) som innehåller koppling till de föreslagna ändringarna i sjukförsäkringslagen, liksom den tidigare nämnda 28 § avseende ändringssökande.

Vad gäller rätten till hemvårdsstöd, regleras den i landskapslagens 3 kap Allmänna bestämmelser om rätt till stöd och närmare i 7 § *Avslutad föräldrapenningsperiod*.

7§ Avslutad föräldradagpenning

Rätten till hemvårdsstöd för ett barn börjar då föräldrapenningsperioden enligt 9 kap.10 § sjukförsäkringslagen (FFS 1224/2004) avslutats för detta barn. En vårdnadshavare har inte rätt att lyfta hemvårdsstöd för sitt barn samtidigt som han eller hon lyfter föräldradagpenning för ett syskon.

Trots bestämmelserna i 1 mom. kan hemvårdsstöd för syskon som avses i 13 § beviljas även då vårdnadshavaren lyfter eller har rätt till sådan föräldradagpenning som avses i 1 mom.

Emedan kapitel 9 ändras nästan helt och hållet och rätten till hemvårdsstöd inte längre kopplas till avslutad föräldrapenningsperiod, utan föreslås börja då 160 dagar av föräldradagpenningens perioden använts, föreligger ett behov av ändring av 7 §.

I förslaget om ändring av lag (FFS 1128/1996) om stöd för hemvård och privat vård av barn, formuleras rätten till hemvårdsstöd enligt följande:

3 § Rätt till stöd för hemvård ... då det gått sammanlagt 160 sådana vardagar som avses i 1 kap. 4 § 5 punkten i sjukförsäkringslagen (1224/2004) sedan barnets födelse.

Stöd för hemvård betalas inte för ett barn för vilket det för samma tid betalas föräldradagpenning enligt sjukförsäkringslagen (lag om ändring av lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn, föreslagen 3 § 3 mom.).

15 § Hemvårdsstöd för adoptivföräldrar.

Adoptivföräldrar har rätt till grundläggande och utökar hemvårdsstöd tills det gått två år från början av den föräldrapenningsperiod som avses i 9 kap. 12 § i sjukförsäkringslagen. Rätten till grundläggande och utökat hemvårdsstöd upphör dock alltid senast den 31 juli det år då barnet blir läropliktigt.

Adoptivföräldrar har rätt till partiellt hemvårdsstöd enligt bestämmelserna i 14 §

12 § i sjukförsäkringslagens 9 kap. föreslås upphävas, och hänvisningen i landskapslagen bör ändras. Ingen särskild paragraf i sjukförsäkringslagen föreslås vad gäller föräldrapenningsperioder för adoptivföräldrar.

I sjukförsäkringslagens 9 kap 5 § 3 mom nämns adoptioner utom familjen. Rätten till stöd för hemvård ska då gälla tills två år har gått från det att adoptivbarnet togs i vård.

Bestämmelser om adoptivföräldrar föreslås införas i sjukförsäkringslagen 5 § *Rätt till föräldrapenning* och ett särskilt 3 moment gällande bestämmelser om rätten till föräldrapenning för en adoptionssökande och adoptivförälder införs. Behov av ändring av landskapslagen 15 § föreligger.

I förslaget om ändring av lag (FFS 1128/1996) om stöd för hemvård och privat vård av barn, formuleras förslag till bestämmelsen 3 § 4 mom. om adoptivbarn som följer: Om det hör ett adoptivbarn till familjen, betalas stödet i situationer som avses i kap 9 5 § 3 mom. I sjukförsäkringslagen tills två år har gått från det att barnet togs i vård i adoptionssyfte. Vid en sådan adoption som avses i 39 § 1 mom. I adoptionslagen (22/2012) förutsätts det för erhållande av stödet att adoptionssökanden beviljats tillstånd enligt det momentet.

13 § Hemvårdsstöd för syskon

En vårdnadshavare som lyfter föräldradagpenning med stöd av sjukförsäkringslagen och som utöver det eller de barn som ger rätt till denna dagpenning vårdar minst ett eget barn (nedan syskon) har rätt till ett hemvårdsstöd för syskon.

Hemvårdsstöd för syskon är 100 euro per kalendermånad för varje syskon.

Rätten till hemvårdsstöd för syskon upphör den 31 juli det år syskonet blir läropliktigt.

Vårdnadshavaren har inte rätt att nyttja barnomsorg för syskonet dock så att syskonet under året innan syskonet börjar den grundläggande utbildningen har rätt till barnomsorg i medeltal högst fem timmar per dygn eller i medeltal högst 25 timmar per vecka.

En vårdnadshavare som lyfter någon form av föräldradagpenning med stöd av sjukförsäkringslagen (FFS 1224/2004) och som utöver det eller de barn som ger rätt till sådan dagpenning vårdar minst ett eget barn har rätt till hemvårdsstöd för syskon.²⁷

Bestämmelsen ger en förälder som lyfter föräldradagpenning med stöd av sjukförsäkringslagen och som utöver det barn som ger rätt till dagpenningen, vårdar minst ett eget barn rätt till ett hemvårdsstöd för syskon. Behov av ändring av 13§ torde inte föreligga.

28 § Ändringssökande

I ett beslut som kommunen fattat om beviljandet av hemvårdsstöd får ändring sökas i enlighet med bestämmelserna i kommunallagen (1997:73) för landskapet Åland

Vad gäller 28 § Ändringssökande, se närmare under punkt 1.2. och 2.

7. Ikraftträdande

Avsikten är att ändringarna i landskapslagen (2015:68) ska träda ikraft 1.8.2022.

²⁷ LF 22/2014-2015